

Silah, Tasarım ve Kalashnikov Ak-47

Yrd. Doç. Dr. Serkan Güneş

Özet

Silah olgusu insanlığın varoluşundan bu yana saldırmanın ve korunmanın dolayısıyla; yaşamayı sürdürmenin temel araçlarından birisi olarak karşımıza çıkıyor. Medeniyet kavramı ve devletler silah üzerine inşa ediliyor, bekası silah ile korunuyor ve gerekli koşullar oluştuğunda silah vasıtası ile yayılıyor. Güvenlik, huzur ve tehditler için silahlar tasarlanıyor, üretiliyor. Silah tasarımı, bekli de insanlık tarihinin en istikrarlı ve en uzun tasarım süreci. Milyonlarca yaratıcı beyin aynı anda ötekileştirdiğinin yarattığı tehdidi savuşturmak için en etkili çözümü arıyor. Bu yazı yok etme teknolojisinin en etkili ve yaygın üyelerinden olan Kalashnikov AK-47 piyade tüfeğinin hikâyesini dünü, bugünü ve küresel etkisi ile incelemektedir.

Anahtar Kelimeler

silah
tasarım
Kalashnikov
piyade tüfeği

WEAPONS, DESIGN AND KALASHNIKOV AK-47

Abstract

We come across with the phenomenon of weapon since the existence of humankind as a basic tool of attack and defense, thus continuing living. The concept of civilization and states are built on weapon, keeps its immortality with weapon and when necessary conditions occur, spreads via weapon. Weapons are designed and produced for safety, peace, and threats. The design of weapon is may be the most consistent and longest design process. Millions of creative brains are trying to find the most effective solution for evading the threats created by the rivals. This article is analyzing one of the most effective and respected assault rifle Kalashnikov AK-47's story, it's past and present by means of its global effects.

Keywords

weapon
design
Kalashnikov
assault rifle

Büyük Sovyet cephaneliği içinde hiçbir silah 1947 modeli Avtomat Kalashnikov'dan daha kârlı değildir. Genel olarak AK-47 ya da Kalashnikov olarak da bilinir. Dünyanın en popüler hücum tüfeğidir. Tüm savaşçıların rüyası bir silahtır. Oldukça basit ve zarif bu 4 kiloluk dövülmüş çelik ve ahşap karışımıdır. Bozulmaz, tutukluk yapmaz ve aşırı ısınmaz. Çamur içinde kalsa ya da içi kum dolsa bile ateş eder. O kadar kolaydır ki bir çocuk bile kullanabilir... ve kullanırlar. Sovyetler silahı paralarında bile kullanmıştır. Mozambik bayrağına koymuştur. Soğuk savaşın sonundan beri Kalashnikov Rusların en büyük ihracat maddesi olmuştur. Ardından Votka, Havyar ve intihar eğilimli yazarlar gelir. Kesin olan tek şeyse Rus arabalarını almak için kimsenin sıraya girmediğidir.

Yuri Orlov (Savaş Tanrıları , 2005)

Giriş

Her tasarım süreci, o koşul için beklenen ideal bir ürün yaratmayı amaçlar. Burada ki mantık ürünün faydalı etkilerini ve fonksiyonlarını azamiye çıkarırken maliyet gibi zararlı etkilerini asgariye düşürmektir. En ideal ürün ise var olmayan dolayısı ile zararlı etkileri olmayan ama beklenen fonksiyonları yerine getiren üründür. Tasarım süreçleri ya en ideal durum kurgusu üzerinden ideale yakın ürün ortaya çıkarmayı ya da mevcut ürünlerin ideallik seviyesini arttırmak üzere kurgulanır.

Kimi tasarımlar yaratıldığı andan itibaren, o anki koşullar ve kurguları nedeni ile ideale yakın bir performans sergiler. Sistemlerin veya ürünlerin ideallik seviyesini arttırmak için yapılan çalışmalar ya yeni bir koşulun oluşmasına ya da yeni bir teknolojinin varlığına ihtiyaç duyar. Bu tür sistemlerde ideale yakın ürün geliştirmesi yavaş olmakla beraber, mevcut geliştirmeler orijinal tasarıma sadık kalan iyileştirmelerden ibarettir.

Kalashnikov (AK-47) piyade tüfeği yukarda bahsedilen niteliklere haiz bir tasarım ürünüdür. 1947 yılında o zamanın koşulları için ideale yakın tasarlanan bu başarılı silahın küresel pazarda bugün dahi en rağbet görmesi onun üstün tasarım özelliklerinden kaynaklanmaktadır. AK-47 piyade tüfeği artık küresel bir marka olmakla beraber aynı zamanda kendi kültürünü yaratan simgesel bir tasarım ürünüdür.

Ancak mekanik anlamda üstün olan bu silahın, basitliği, güvenirliliği, ucuz olması nedeni ile yasal olmayan dolaşımı gibi öngörülemeyen

zararlı etkileri bugün bir gerçeklik halini almıştır. Silahın üstün tasarım özelliklerinin, zararlı etkilerinin ortaya çıkmasında oynadığı rol ironiktir. Bu her ideal durumun aslında kendi zararlı etkilerini ortaya çıkartmada potansiyeller barındırdığı anlamına gelir ki; bu durum ideallığın koşullara bağlı göreceli bir kavram olması ile açıklanabilir.

Bu çalışma kapsamında, bir tasarım ürünü olarak AK-47 silahı ele alınmaktadır. Değerlendirme için öncelikle silah kavramına yer verilecek daha sonra AK-47 piyade tüfeğinin çalışma sistemine ve tasarım özelliklerine değinilecektir. Son bölümde ise “Kalashnikov Kültürü” kavramı ve tasarım etiği bağlamında bu silah ve küresel ölçekte etkileri tartışılacaktır.

Şiddet ve Yoketmenin Teknolojisi Olarak Silahlar

Çağımızın geçmiş çağlardan daha acımasız olduğunu varsaymak olası değildir. İnsanlık tarihi dünde olduğu gibi bugün de bireyler ve topluluklar arası olan ileri derecede şiddet içeren olay, çarpışma, çatışmalarla doludur. Bu çatışmalar bireyler arasındaki küçük çaplı dövüşlerden yeryüzündeki birey nüfusunun çoğunluğunu etkileyen düzenli ordular arasında geçen bir dünya savaşına kadar sıralanırlar.

Bugünü “çağdaş” diye tanımlamamızın sebebi belki de şiddet ve savaş kavramlarının ekranlardan izlettirilen ve izlenen uzak kavramlar olduğunu düşünmemizden kaynaklanmaktadır. Ancak genel olarak, çağdaş savaşların yarattığı mağdur sayısı nedeni ile daha kanlı olduklarını, tesir alanı açısından sivil halkı daha fazla etkilediklerini ve daha geniş kitlelere yayıldıklarını söyleyebiliriz. Az gelişmiş toplumların öldürme olanakları cephe savaşları ve düşük teknoloji nedeni ile kısıtlı olmasına karşın sözünü ettiğimiz “çağdaş teknoloji toplumlarında” ise yıkım oranı hatırı düzeye ulaşmış, yıkımda otomatikleşme ve uzaktan kumanda hem yıkım hem de saf dışı bırakma yöntemlerini etkinleştirmiştir (Michaud,1994).

Şiddetin ve yok etmenin teknolojisi olarak tanımlayabileceğimiz silah kavramı ise; bireyler ve toplumlar arasında şiddet, çatışma ve çarpışma ile sonuçlanabilen varlığı sürdürme, bunun için mücadele etme ve korunma eylemleri için başvurulan temel araçlardan birisi olmuştur.

Silah savunmak ve saldırmak amacıyla kullanılan, uzaktan veya yakından canlıları öldüren, yaralayan, etkisiz kılan cansızları parçalayan, yok eden araç, düzenek veya aygıtlardır. Silah olarak addedilebilecek aletlerin gelişimi tarih öncesi çağlardan başlayarak günümüzde de devam etmektedir. Buradaki temel araç, her tasarımda olduğu, gibi daha iyiyi, ideali ve kusursuzluğu temin etmek olduğu gibi, ötekileştirilenleri ve onların silah olarak kullandığı tasarımları tesirsiz hale getirmektir.

Musevi, Hıristiyan ve İslam inancına göre Hz. Âdem'in oğullarından Kabil'in kardeşi Habil'i kıskançlık nedeni ile öldürmesi bilinen ilk şiddet gösterisidir. Cinayet metodu kaynaklarda farklılık göstermekle beraber, en yaygın inanış cinayetin Habil'in kafasına taş veya sopa vurularak işlendiği yönündedir. Teknik olarak amaç zarar vermek olduğunda, yukarıda anıldığı üzere herhangi bir şey silah olabilir. Ancak bugün, uzun vadeli büyük bütçeler ve programlara ihtiyaç duyan silahlar; kademeli olarak üretilir, takımlar halinde tasarlanır ve birbirlerini değişik durumlarda kullanabilecek şekilde tamamlarlar. Günümüzün silahları teknolojinin son gelişmelerine göre tasarlanan, üretilen, ileri teknoloji ürünleridir. Bu çeşitlilik her gereksinime, her hedefe ve her keseye uygun silahları barındırır (Michaud,1994).

Geçmişe bakıldığında silah tasarımında bazı silahların ve metotların öldürme şekli ve tesir açısından devrim yarattığına şahit olmaktayız. Temel fizik kurallarının kullanıldığı ilkel silahlar (keskin uç veya yay gibi) metalin insan yaşamında bir yer etmesi ile beraber tesir açısından güçlenmiş ve nükleer, biyolojik, kimyasal ve ateşli silahlar şeklinde çeşitlenmiştir. Bugün silah akla geldiğinde zihinde ilk canlanan ateşli silahların tarihi ise barutun keşfi ile başlar.

Ateşli silahlar farklı özelliklerine göre sınıflandırılır ancak temelde hepsi ilke olarak mermi (Resim 1) adı verilen özel şekil ve nitelikteki maddeleri barut gazının basıncı ile uzak mesafelere kadar atabilen silahlardır. Atılan mühimmatın büyüklüğüne göre ateşli silahlar ağır ve hafif ateşli silahlar olarak ayrıma tabi tutulur. Uzun namlulu olarak sınıflandırılan hafif silahlar tüfek olarak bilinirken, kısa namlulu hafif silahlar tabanca olarak tanımlanır. Tüfekler ise öncelikle namlu uzunluklarına, namlu özelliğine (yivli-yivsiz) silahın çalışma mantığına (yarı-otomatik, otomatik, tam otomatik) göre çeşitlenir.

Resim 1: 7.62x39 mm Kalashnikov fişegi ve kesiti

Bir tüfek (Resim 2) mekanizma, kundak, dipçik ve namlu olmak üzere dört ana parçadan meydana gelir. Mekanizma ateşlemeyi, ateşlemeyi sürdürmeyi ve kovani dışarı atmayı sağlar. Kundağın muhafaza ettiği namlu mermiye yön vermeye, dipçik ise tüfeğin omuza dayanarak tepkisini hafifletmeye yarar.

Resim 2: Kalashnikov (AK-47) piyade tüfeği ve temel parçaları.

Bugün tüfekler, ordu envanterlerinin en önde gelen silahlarıdır. Tam otomatik tüfekler ordu silahlarının %50 ile %65'ini oluşturur. Tam otomatik tüfeklerin savaş alanlarındaki ölümlerin %60 ile %90'ından sorumlu oldukları düşünülmektedir (Small Arms Survey SAS, 2005). Bu tüfeklerin çalışma mekanizması basit ve genelde 300 metreye kadar etkilidir (Resim 3).

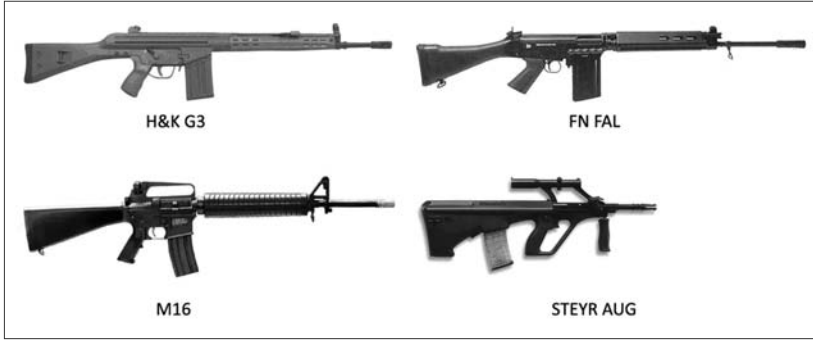
Bu tür silahlar barut gazının basıncı ile çalışır ve farklı atış (yarı-otomatik, otomatik) özelliklerine sahiptirler. Mermi beslemesi ise yaylı şarjör vasıtası ile yapılır. Tüfek emniyet mandalının istenen atış konumuna (yarı- otomatik, otomatik) getirilmesiyle kurmaya hazır hale

getirilir. Kurma kolu çekildiğinde sürgü taşıyıcı ve gaz pistonu geri çekilir. Taşıyıcı geri giderken aynı zamanda horozu da kurmaktadır. Kurma kolu bırakıldığında mekanizma yayı, sürgü taşıyıcıyı ileri iter ve taşıyıcı dönme hareketi ile bir adet fişegini namluya sürer. Tetik düşürüldüğünde bağlı olan mekanizma iğnenin fişegin dibindeki kapsüle çarpmasını sağlar. Sevk barutunun basıncı mermi çekirdeğini namlu boyunca iter. Mermi ise namluda bulunan yivlerin kılavuzluğu sayesinde ilerler. Yiv, ateşli bir silahın namlusunun içine açılmış, vuruş duyarlılığını artırmak amacıyla mermiye dönme hareketi vermeye yarayan spiral biçimli oyuklardır. Yiv ve set merminin kendi eksenini etrafında dönerek gitmesini dolayısıyla merminin takla atmadan hedefe doğru gitmesini, merminin hedefe ilk önce uç kısmıyla varmasını sonuç olarak merminin delme gücünün ve atış mesafesinin artmasını sağlar. Mermi namluda ilerlerken oluşan basıncın bir bölümü mermi ile beraber namlu ucundan çıkarken bir bölümü ise namluya bir kanal ile bağlı olan gaz odasındaki pistonu geri iter. Pistona bağlı olan sürgü taşıyıcı geriye giderken fişegin boş kovanını dışarı atar ve mekanizma yayı kurma görevini yerine getirerek şarjördeki yayın etkisi ile yukarı itilen yeni fişegi namlunun ağzına sürer. Bu işlem şarjörde fişek kalmayınca kadar devam eder.

Resim 3: Kalashnikov (AK-47) piyade tüfeğinin mekanizması ve parçaları.

Dünya ordularında farklı türlerde piyade tüfekleri bulunmaktadır. Orduların kendi envanterlerinde ise farklı amaçlara yönelik (düzen korumu, terörle mücadele, zırhlı savaş veya muharebe gibi) piyade tüfekleri bulmak mümkündür. Bugün kullanılan en "popüler" piyade tüfeği Rus AK-47 Kalashnikov'dur. Sıralamaya bakıldığında sıklıkla kullanılan diğer silahlar Alman Heckler-Koch G3, Belçika malı FN Fal, Amerikan malı M16 ve Avusturya malı Steyr AUG'dur (Sprague ve Griffiths, 2006) ,(Resim 4).

Resim 4: Ordu envanterlerinde Kalashnikov türevlerinden sonra en çok bulunan piyade tüfekleri.

Ak-47: Dünyanın En Popüler Öldürme Makinası

Çoğu görüşe göre Kalashnikov (AK-47) bugüne kadar tasarlanmış ve geliştirilmiş en etkin silahtır (Resim 5). Bu etkinliği AK-47'yi dünyanın en popüler öldürme makinesi haline getirmiştir. Dünya üzerinde var olduğu tahmin edilen 500 milyonun üzerinde ateşli silahın yaklaşık 100 milyonu Kalashnikov türevlerinden oluşur. 100 milyon Kalashnikov'un yarısının AK-47 serisi olduğu tahmin edilmektedir. Bu silah 106 ülkenin silah depolarında olmakla beraber 14 ülkenin bu silahın üretimi yaptığı bilinmektedir (Killicoat, 2006).

Resim 5: Kalashnikov (AK-47) piyade tüfeği ve teknik özellikleri.

Kalashnikov'un dünya üzerinde bu kadar yayılması ve yıllar boyunca kabul görmesi büyük oranda silahın tasarımının basitliği, kötü koşullarda dahi çalışması, sağlamlığı, üretim kolaylığı ve ucuzluğu ile açıklanabilir (Boutwell, J ve Klare, 1999). Silahın kullanımı, tamiri ve temizlenmesi o kadar basittir ki Afrika'da bulunan "çocuk askerlerin"

tercihi yine AK-47'dir. Ancak kullanıcılar açısından emniyetinin azlığı, düşük kontrolü ve menzilinın kısa olması bile bu silahın 20. yüzyılın bir tasarım ikonu olmasının önüne geçememiştir.

Silahın hikâyesi aslında 1938 yılında çiftçi Mikhail Kalashnikov'un Rus ordusuna katılması ile başlar (Resim 6). Kalashnikov Bryansk Çatışması'nda tank komutanı olarak görev alır ve yaralanmasını takiben hastaneye kaldırılır. Hastanede geçirdiği sürede diğer askerlerin Almanların Sturmgewehr tüfeklerine karşı kendi silahlarından şikâyetleri üzerine yeni bir ordu silahı tasarlamaya karar verir. Kalashnikov savaş alanlarındaki muhaberelelerin 300 metrenin altında gerçekleştiği fikrinden yola çıkarak, basit ancak ateş gücü yüksek bir silah tasarlamasının gerekliliğine inanır. İşte AK-47'nin ilk çizimleri bu tasarım kararı ile Kalashnikov'un hasta yatağında oluşmaya başlar. Bu öngörü silahın ilerideki başarısının temel sebeplerinden birisidir.

Resim 6: Mikhail Kalashnikov

Kalashnikov daha sonra ordunun açtığı bir yarışmaya Mikhtim adlı prototipi ile katılır ve aldığı destekle beraber prototipi geliştirerek nihai AK-47'yi tasarlar. Bu silah mevcut birçok silahın üstün özelliğini bünyesinde birleştirmiştir. Kalashnikov bu durumu şöyle açıklamıştır:

Çoğu Rus askeri bana nasıl tasarımcı olunacağını ve yeni bir silahın nasıl tasarlandığını soruyor. Bunlar çok zor sorular. Her tasarımcının kendine has yolu, başarıları ve başarısızlıkları vardır. Ancak bir şey açıktır: Bir şeyi yaratmadan önce, o alanda var olan her şeyi iyi özümsemek hayatidir. Kişisel deneyimlerim bunu teyit edecek yöndedir (Bolotin,1995).

Daha sonra bu model ordu tarafından kabul edilerek 1949'dan itibaren Kızıl Ordu'nun standart silahı haline gelir. Ancak bu süre içinde

II. Dünya Savaşı bitmiş Soğuk Savaş dönemi başlamıştır. AK-47 rüşünü 1965'e doğru Vietnam Savaşı'nda ispatlayacaktır.

Vietnam Savaşı aslında AK-47 ile Amerikan M16 piyade tüfeği arasında bir savaştır. Batı'nın geliştirdiği M16 Vietnam'ın sert tropik koşullarına uyum sağlayamaz, AK-47 karşısında büyük bir hezimate uğrar. Bunun temel sebebi AK-47'nin üstün tasarımından kaynaklanmaktadır. Çünkü AK-47'de sadece 8 adet hareketli parça vardır ve bu parça azlığı silahın sert tropik koşullarda çalışmasını sağlamakla beraber aynı zamanda birkaç saniye içinde sökölüp takılmasına imkân vermektedir.

1978 yılına gelindiğinde Sovyetler Birliği AK-47'nin yerini AK-74 alır. Sovyetler Birliğinin dağılması ile beraber bu silahın üretimi Sovyetler Birliği'nde azalmasına karşın, diğer ülkelerde lisanssız üretimi ve kopyaları giderek artar. Sovyetler Birliği'nin dağılması aynı zamanda ve silahların temin edilebilmesini kolaylaştırmış, dayanıklılığı ve ucuzluğu ile tanınan; sudan, çamurdan, kumdan etkilenmeyen ve çok nadir tutukluk yapan bu silahların terörist gruplar, gerillalar, çeteler ve mafya tarafından kullanılmasının önünü açmıştır. Asimetrik savaş koşullarına uygunluğundan dolayı terörist gruplar ve gerillalarla mücadele eden askeri birliklerin bile genellikle kendi silahları yerine ele geçirdikleri AK-47'leri kullanması silahın başarısını göstermesi açısından önemlidir.

Neden Ak-47 Kalashnikov

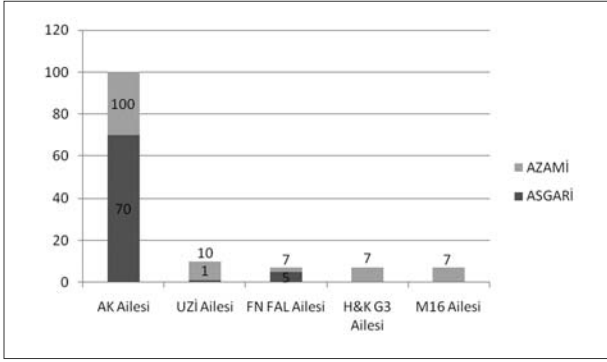
Tasarım açısından Kalashnikov incelendiğinde silahın hibrit bir silah olduğunu söylemek mümkündür. Silahın tetik ve çift kilitli sürgüsü M1 Garand/M1 Carbine'den, güvenlik tertibatı Remington Model 8'den, gaz sistemi ve genel yapısı Strumgewehr 44'ten alınmıştır. Bu silah piyade tüfeği için aranan tasarım parametreleri açısından ele alındığında, menzil ve isabet oranı açısından rakiplerine göre performansı menzil açısından kısa ve isabet oranı açısından düşüktür. Ancak bu silah zaten 300 metre altında gerçekleşen çatışmalar için tasarlandığından silahın menzil ve isabet oranı beklenen nitelikler için uygundur. İkinci tasarım parametresi olan hafiflik (4,3 kg) silah ele alındığında fark edilir. Ahşap parçaların yerine plastik parçalar geçtiğinde bu hafiflik hissi daha da artar, silahı uzun süreler boyunca taşımak kolaylaşır. Bununla beraber özellikle AKS-47 (Skladnoy – katlanabilir) katlanabilir dipçikli modelinde

silahın boyu 870 mm'den 645 mm'ye düşürülebilmektedir. Bu silahın saklanması kolaylaştırmaktadır. Bakım kolaylığı ve iklim / çevre şartlarına dayanıklılık açısından silahın az parçalı oluşu ve basit mekanizması bakım kolaylığı ve sert koşullarda sürekli çalışmasını sağlar. Silah dipçığının başladığı bölgedeki mandala bastırılarak koruyucu kapağın çıkarılması ile çok çabuk sökülüp takılabilir. Bakım kiti silahın üzerindedir. Hızlı söküp takabilme çatışma anında silah bakımı için zaman kaybını önler, silahı öğrenme için ihtiyaç duyulan temel eğitim zamanını kısaltır. Kalashnikov söküldüğünde hareketli parçalarının arasında bir boşluk olduğu göze çarpar. Oynayan parçalar arası bu boşluk sert koşullarda (kum kaçması, çamur vb.) silahın parçalarının daimi suretle hareket etmesini yani silahın çalışmasını sağlar. Silahın namlusu ve pistonu incelendiğinde, geniş pistonun ve 4 yiv setli namlunun krom kaplı olduğu gözükür. Bu korozyonu önlemede ve silahın servis süresini uzatmada büyük avantajdır.

Silahın pistonlu yapısı barut basıncı sonucu ortaya geri tepme etkisini düşürür, dipçik vasıtası ile omuza yüklenen kuvveti azaltır. İsbet oranını yükselten bu özellik silahla desteksiz ateş etmeye de imkân sağlar. Ateş etme esnasında kovan sağdan fırlar; silah sağ el kullanımı için tasarlanmıştır. Mermi namludan çıkarken alev gizleyen gece kullanımda barut alevinin parlaklığı azaltır, kesik ucu sayesinde yer tespitini zorlaştırır. Şarjör düz değil, Kalashnikov'un en bilinen karakteristik özelliği olan muz şeklindedir. Bu şarjör rakiplerine oranla 10 fişek fazla alabilmektedir.

Bir İkon ve Kültür Olarak Kalashnikov

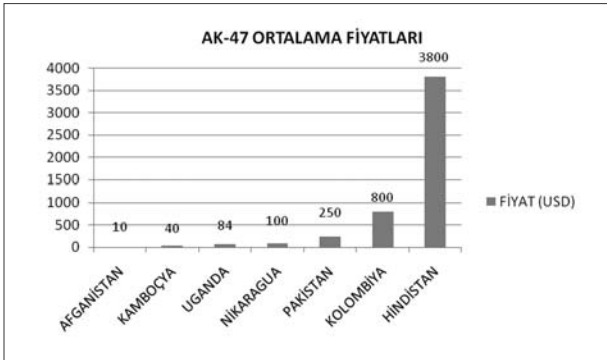
AK-47'nin hikâyesi Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile beraber "ikinci el silah pazarının" en aranan ürünü olarak giderek karanlıklaşmaya başlamıştır. Dünyada 100.000.000'a yakın Kalashnikov'un asgari 70.000.000'un dolaşımında olduğu tahmin edilmektedir (Small Arms Survey,2001), (Tablo 1). Bununla beraber Kalashnikov'un resmi üreticisi olan İjmach fabrikasında her yıl yaklaşık 100 bin Kalashnikov üretilmektedir. Dünyada her yıl lisanssız olarak üretilen Kalashnikov tüfek sayısı 900 bini bulmaktadır. Araştırmalara göre AK-47'ler Afganistan, İngiltere, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Irak, Meksika, Sierra Leone, ABD, Venezuela ve Yemen gibi çok geniş bir coğrafyada yasal olmayan faaliyetlerde ve "küçük savaşlarda" başrolü oynamaktadır.

Tablo 1: Dünyada dolaşımda bulunan AK türevlerinin diğer popüler piyade tüfeklerine oranı (Small Arms Survey,2001)

Bu silahın bu kadar yaygın olmasının ana nedenleri silahın üretim merkezlerinin çok sayıda oluşu, üretim kolaylığı, üretim fazlası silahların kolay bulunması ve silah sevkiyatını düzenleyecek kanun ya da ölçütlerin bulunmaması, bu silahların suçlular, silahlı milisler ya da silah tüccarları tarafından temin edilmelerini kolaylaştırdığı fiyatıdır.

Small Arms Survey' göre bu silahların fiyatı özellikle sorunlu bölgelerde birkaç dolara bulunabilirken, düzenlemelerin daha sıkı olduğu bölgelerde artmaktadır (Small Arms Survey,2001), (Tablo 2).

Tablo 2: Kalashikov piyade tüfeğinin farklı ülkelerdeki dolaşım fiyatı (Small Arms Survey,2001)

Bu yaygın dolaşım ve fiyat ucuzluğu bugün Kalashnikov bir silahtan öte bir kültür haline getirmiştir. Kalashnikov kültürü olarak adlandırılan olan bu kavram belirli bir sosyal grubun politik meseleleri silah kullanma

yönünde yaklaşımı olarak açıklanabilir. Aşiret veya kabileler gibi küçük topluluklar arası anlaşmazlıklar, kentsel politik zıtlıklar, organize suç, suiistimler ve uyuşturucu Kalasnikov kültürünün temel öğeleridir. Küçük çatışmalar ve yerel direnişlerin temel aktörü olan AK-47 direnişin sembolü haline gelirken bu silah ülke bayraklarını süslemekte, aynı zamanda kent organize suçun etkin bir aracı olarak rağbet görmektedir.

Kalashnikov'un bu kadar rağbet görmesinin başka bir sebebi ise silahın uzun servis süresidir. Namlu ve gaz pistonunun krom ile kaplanmış olması silahın servis süresini arttırmaktadır. Korozyona karşı etkili olan bu yöntem bugün çağdaş silahlarda sıklıkla kullanılan bir metot olmuştur. Kendi temizleme kiti üzerinde olan bu silah dakikalar içinde temizlenebilmekte ve tekrar çalışır hale getirilebilmektedir.

Kalashnikov'un ideal tasarımı sonucu ortaya çıkan bu zararlı etkilerde Sovyetler Birliği'nin dağılmasının rolü büyüktür. Silahın bir ekonomik ve siyasi araç olarak kabul görmesinden sonra ister devletler ister silah tacirleri bu silahın dünya geneline dağılmasında etkilidir. Devletler tarafından çıkarları nedeni ile farklı coğrafyalardaki "özgürlük savaşçılarına" gönderilen bu silahlar, Afganistan örneğinde olduğu gibi yıllar sonra kendilerine karşı kullanılmaktadır. O bölgedeki çatışmalar resmi olarak sona erse dahi geride kalan silahlar, bireyler ve silahlı gruplar tarafından çeşitli suçları işlemek üzere kullanılmaktadır.

Silah Tasarlamak

Ürün tasarımı -en azından ilke olarak- birey ve onun ait toplumun ve çevrenin faydasına ve yaşam kalitesine olumlu yönde fayda sağlayacak faaliyetler ve düşünceler bütünüdür. Dolayısıyla etik olarak ürünlerin, onları ortaya çıkaran fikirlerin ve kullanımı sonucu ortaya çıkan sonuçların yukarıda bahsedilen ilkenin belirlediği çerçeve ile çatışmaması beklenir. Çünkü ürün, onu ortaya çıkaran fikrin aynasıdır ve kullanım sonucu ortaya çıkacak olası sonuçlar ürünü ortaya çıkaran fikirlerin sorumluluğundadır.

1960lardan itibaren daha çok çevre tabanlı tartışmalarla gündeme gelen tasarım etiği kavramı (Cooper, 2005) günümüzde hem tasarımcının değerlerinden hem de hizmet ettiği müşterilerinin sosyal sorumluluk gündemlerinden oluşuyor. Madsen'e göre sorumlu tasarım

olarak tanımlanabilecek bu süreç aslında her tasarımcının kendine sorması gereken sorulardan oluşuyor (2005). Neyin, nasıl ve hangi kısıtlamalar içinde yapılacağı tasarım kavramının odağını oluştururken her tasarımcı soru karşısında sorumlu tasarım ilkelerini gözden geçirmesi gerekiyor. Tasarımcı süreçten sorumlu biri olarak sonuçlardan haberdar ve profesyonellik anlamında kabul edilmiş normları özümsemiş olması gerekiyor (Madsen, 2005).

Silahların tasarlanan bir ürün olduğu kabulünden yola çıkarak, silahların doğası gereği anılan yaklaşımla arasındaki ikileme tatminkâr ve açıklayıcı cevap bulmak zordur. Çünkü iyi niyetle başlayan her teknolojik gelişme, bir noktadan sonra, insan tarafından insana karşı kullanıma potansiyelini içinde barındırmaktadır. Dolayısı ile burada, teknolojiyi yargılamak yerine o teknolojiyi insana karşı olarak kullanma hevesinde olan bireylerin tartışılması gerekmektedir.

Silah tasarlama kavramı hakkında tartışma yapabilmek için ihtiyaç-imalat-satıştan oluşan silah pazarı hakkında net bir bilgiye sahip olmak gerekiyor. Bu alana ön yargılı şekilde bakma, sağlıklı değerlendirmeler yapmayı engelliyor. Bu pazar öncelikle tekelci bir pazar müşteriler ise birey değil devlettir; ihracata yerel devlet onay verir. Dolayısıyla pazarın büyüklüğüne, yapısına ve ticaretine devletler karar verir. Dunne'e göre bu pazarda konvansiyonel pazarlardan farklı olarak maliyetten önce performans gelir. Çoğu zaman devletler özel teşebbüslerin mali yükünü omuzlanır ve firmalar kontrat üzerine çalışır. Amerika Birleşik Devletleri dışındaki üretici özel firmalar devlet kontrolü altındaki ulusal tekellerdir (Dunne, 2006). Silah üretimi tüketim ürünlerinin üretiminden farklıdır. Bu üretim çılgın boyutlarda ve devletin ve ulusların yüksek kontrol ve düzenlemeleri altında yapılır, diğer sektörler gibi ekonomik koşullardan etkilenmez. Çünkü silahlar insanların değil toplumların ürünüdür. Silahlar insanları korumak için değil satılmak, bazen garip bir şekilde, kullanılmak için değil caydırıcılık ve teşhir amacıyla üretilir.

Üretimin kontrolünün, azaltılmasının politik, ekonomik ve sosyal amaçları vardır. Sosyo-ekonomik olarak savunma harcamalarının azaltılması, ekonomik gelişmeye katkı sağlar. İnsani anlamda etkisi kısıtlanmış silahlar zayıfatı azaltmakta, insancıl olmayan silahlar engellenmektedir. Politik anlamda silah sayısı kısıtlanırken, silahların kontrolsüz yayılması engellenmekte, şeffaflık yani her ülkenin sahip olduğu silah hakkında net bilgi olması, politik ilişkilerde denge sağlamaktadır.

Böyle bir kurguda silah tasarlamayı tamamen etik dışı atfetmek ise sürecin içinde var olan haklı gerekçeleri ihmal etmek anlamına gelmektedir. Öldürme amacı için bile ile geliştirilen bir aletin veya sistemin arkasındaki gerekçe kimi zaman o faaliyeti haklı kılabilmektedir. Bu meşrulaştırmanın temel dayanağı ise şiddete karşı bireylerin ve toplumların doğal kendini savunma hakkıdır. Ancak, şiddete karşı caydırıcı ve önleyici amaç güden silahların, bir noktadan sonra saldırı amacı ile de kullanılmayacağı garanti etmek imkânsızdır.

Silah, halkın gözünde çoğu zaman kanunlar tarafından yetkilendirilmiş polis ve askeri kuvvetlerle yakın şekilde bağlantılıdır. Ülkelerde bulunan savunma sanayilerinin temel amacı ise o ülkenin savunma ve güvenliğine yönelik silah ve sistem ihtiyaçlarını karşılamak üzere teşkil edilir. Oysa bugün dünyada ülke savunması amacıyla üretilen ve dolaşımda olan 875 milyon silahın %74'ü devlet dışı aktörlerin ve sivillerin elinde bulunmaktadır (IANSA, 2007). Hal böyle iken, her gün bin kişi silahların ateşlenmesi nedeniyle hayatını kaybetmekte ve bunun üç katı oranında insan ciddi şekilde yaralanmaktadır. Çünkü diğer araçlarla yapılan saldırılarla karşılaştırıldığında, ateşli silahlarla gerçekleştirilen bir saldırının ölümcül sonuçlara yol açma olasılığı 12 kat daha yüksek bulunmuştur (IANSA,2007). Dolayısı ile özellikle kayıt altında olmayan silahların şiddeti büyük ölçüde ve katlanarak artırdığı açıktır.

Bu noktadan hareketle, yaratılacak bir silahın sadece kanunla yetkilendirilmiş resmi aktörlerin kontrolünde olacağına garantisi yoktur. Silah, yetkilendirilmemiş sivillerin veya yasal olmayan silahlı muhalif grupların eline geçtiğinde yukarıda anılan ülke savunması ve güvenliğine dönük meşrulaşma ile çatışmaktadır. Ülke savunması amacıyla tasarlanan ve üretilen silahların yasal olarak yetkilendirilmemiş kullanıcıların eline geçmesinde elbette ki savunma sanayilerinin kusuru yoktur. Kusur silahların amacı dışında kullanılmasına göz yuman, sorunları silah zoru ile çözme hevesinde olan hükümetlerdedir.

Nitekim Mihail Kalashnikov 1947 yılında kendi söylemi ile “faşist işgalcilere (Nazi Ordusu) karşı kazanılacak zafere katkı yapma arzusu içinde büyük bir arzu ve coşkuyla tasarladığı” silah yüzünden binlerce sivil hayatın kaybedilmesinden sorumlu olup olmadığı kendisine sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

Geceleri rahat uyuyorum. İnsanların ölümüne yol açan bir kusur varsa, bu uzlaşamayan ve şiddete başvuran siyasilere aittir. Ben daima anavatanımı yabancılardan korumak için çalıştım. Keşke tüm silahlarım anavatanları korumak için kullanılsa (Connolly,2002).

Peki, Rusya için hala bir gurur kaynağı olan AK-47'yi haksız şiddetin, zorbalığın ve suçun simgesi haline gelmesinde sorumluluk kimdedir?

Çoğu kişi için asıl sorumlu silahın tasarımcısı Mikail Kalashnikov olabilir. Ancak silahın tasarımcısının bu konudaki sorumluluğu tartıştığımızda aslında Kalashnikov'un öncelikle Nazi işgaline karşı anavatanı korumak için çalıştığını görüyoruz. Ülkesinin içinde bulunduğu koşullar düşünüldüğünde Kalashnikov'un bu konudaki çabası etik dışı olmaktan öte vatanperver ve üstün bir davranış olarak nitelendirilebilir.

Kalashnikov'un suçlanabileceği ilginç bir nokta ironik olarak ideale yakın bir silah tasarlamasıdır. Gerçekte bu kadar ölümcül bir aletin bu kadar basit, etkili, uzun ömürlü ve ucuz maliyetli olmaması gerektiği düşüncesi ilk başta mantıklı gelse de savaş alanlarındaki koşullar ve ekonomik bağlamda gerçeği yansıtmamaktadır. Dolayısıyla zararlı etkilerinin varlığı nedeni ile de görevini tam olarak yapan AK-47'yi de sorumlu tutmak pek olası gözükmemektedir.

Silahın küresel bir kriz haline gelmesindeki bekliden de en büyük sorumluluk politikacılara aittir. Zira ideolojik nedenlerden dolayı Soğuk Savaş döneminde ihtiyacın kat kat fazlası üretilen bu silah, ideolojiyi paylaşan ülkelere dağıtıldı ve oralarda üretilmesine izin verildi. Bu durum kuvvetler dengesi açısından etkisini batıda göstererek silahlanma yarışını hızlandırdı. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile beraber "stok fazlası" silahlar silah depolarından ya yağmalandı ya da "küçük savaşlarda" kullanılmak üzere "ihtiyaç sahiplerine" transfer edildi. Fazla olan silahlar imha edilmedi, ekonomik bir araç ve politik güç olarak kullanıldı ve bu durum yığınla silahın dünya pazarına akmasına yol açtı. Sonuç itibarıyla AK-47 küresel silah pazarının denetimsizliği nedeni ile dünya coğrafyasında istikrarı sürekli tehdit eden, sivillerinde dâhil olduğu kitlesel ölümlere sebebiyet veren bir ölüm makinesi haline geldi.

Etik kavramının tartışmalı ve bulanık hale geldiği silah tasarımı ve üretimi son bulabilir mi? Böyle bir durumun varlığı için yeryüzünde

çatışmalara son verecek iki ütöpik koşulun oluşması gerekiyor. Bunlardan ilki küresel ölçekte barış ve refahı barındıran, tüm bireylerin haklarını gözeten bir demokrasi anlayışdır. İkincisi ise herkesin gönülden bağlandığı tek bir ideolojinin dünya üzerinde hüküm sürmesidir.

Bu iki ütöpik koşulun tesisinin fiiliyatta zorluğu ve yer yer imkansızlığı, yeryüzünde var olan ötekileştirme yaklaşımının devamını sağlayacaktır. Ötekinin tehdit olarak algılandığı bir sistemde ise tehdidi savuşturma ve gerektiğinde hakkı savunma için daimi surette çatışma olacaktır. Çatışmalarda üstünlük içinse bir noktadan sonra silahlara başvurulacaktır.

Silahlanma, kuvvetler dengesine dayanan zincirleme bir reaksiyondur. Ötekinin yarattığı tehdide karşı yeni ve kuvvetle muhtemel daha üstün bir silah yaratılacak, asimetrikliği bozmak için ötekileştirilen yeni arayışlara girecektir. Bu döngüde binlerce yaratıcı beyin en basit, en etkili, en uzun ömürlü ve en ucuz maliyetli olanı tasarlamak için çaba gösterecektir.

Sonuç

Bazı ürünler insanlık tarihinde devrimsel nitelikte değişme ve gelişmelere sebep olmuştur. İnsan yaşamını değiştiren ürünler transistordan doğum kontrol haplarına kadar büyük bir çeşitlilik gösterir. Bu ürünlerdeki zaman içindeki geliştirmeler, çoğu zaman, ilk tasarıma veya kurguya sadık kalan iyileştirmelerden ibarettir. Tasarlandığı koşul itibariyle ideale yakın olan bir ürünün zaman içinde zararlı etkilerinin ortaya çıkması muhtemel bir durumdur. Bu beklenmedik durumda ürünü ve tasarımcısını sorumlu tutmak ancak tasarımcının değişen koşullarda etkin rol oynaması ile mümkündür. Tasarımcı dışında değişen koşullar için tasarımcıyı ve ürünü suçlamak yerine koşulların değişmesinde ve zararlı etkilerin ortaya çıkmasında rol alan aktörlerin sorumluluğunu düşünmek daha mantıklı bir yaklaşımdır. Her tasarımın çıkış noktası, insanlığın genel faydasına yarar sağlamaktan uzak olabilir. Ancak silah tasarlamak gibi bir eylemin varlığını ve ne kadar etik olduğunu yine o anki içinde bulunulan koşullar belirler.

Çalışmaya konu olan Kalashnikov AK-47 piyade tüfeği de koşulların ortaya çıkardığı bir tasarım ürünüdür. Silahın aradan geçen süreye

rağmen, bugün dahi küresel kriz yaratacak kadar zararlı etkilerinin ortaya çıkması, silahın savaş sanayi açısından ideale yakın tasarıma sahip olması kadar bir politika aracı olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Kalashnikov AK-47'yi bir silahtan öte bir ürün olarak incelediğimizde, aslında bir ürünün dahi toplumları dönüştürecek ve sınırlardan bağımsız kendi kültürünü yaratacak potansiyele sahip olduğunu görürüz. Hal böyle iken, ürün tasarımcılarının etki kuvvetlerinin ve sorumluluk alanlarının sanılandan daha büyük olduğunun farkına varmamız gerekmektedir.

Konu tasarımcıların etki alanı ve sorumlulukları olduğunda silah tasarlama eylemi tasarım etiği açısından önemli bir başlıktır. Günümüzdeki koşullar düşünüldüğünde bu eylemi etik dışı görmek ancak yeryüzünde çatışmaların olmadığı bir kurgu ile mümkündür. Önlenemez derecede şiddetin var olduğu bir dünya kurgusunda bu konudaki görüş açıları arasında sağlam bir denge oluşturmak olası değildir. "Çağdaş" dünya türdeş değildir, her bireyin ve toplumun sorunları çözme konusunda yaklaşımı farklıdır. Bu nedenle askeri harcamalar en fakirinden en zenginine, bütün ülkelerin bütçelerinde en önemli harcama kalemlerinden birisini oluşturmaktadır.

Şiddete karşı alınacak tedbirlerden ilki şiddetin değişik oluşum kiplerinden birisi olan silahların yok edilmesi olarak düşünülebilir. Ancak mesele şiddeti bir nebze engelleyecek olan kuvvetler arası denge ve bu denge nedeni ile oluşan caydırıcılık olduğunda, hiçbir toplumun bu dengeyi kendi aleyhine bozacak bir tutumda bulunma cesaretini gösterememektedir. Fiiliyatta olan silah üretimleri artarken dengeyi bozmadan terazinin karşılıklı kefeleri ağırlaşmasıdır.

Diğer bir tedbir ise, silahların ulusal kanunlar çerçevesinde yetkilendirilmiş ve denetlenen kurumların tekelinde olmasını sağlamaktır. Böylelikle silahlar, kötü niyetlilerin kullandığı değil kötü niyetlilerin yaratacağı olası şiddete karşı caydırıcı ve şiddet gösterilerini engelleyen faydalı aletler haline gelir.

Kaynakça

Bolotin, David Naumovich, Soviet Small-Arms And Ammunition, Finnish Arms Museum Foundation, Hyvinkaa, 1995.

Boutwell, Jeffrey, Klare, Michael, Light Weapons and Civil Conflict, Rowman and Littlefield, Londra, 1999.

Connolly, Kate. "Kalashnikov: I wish I'd made a lawnmower", Guardian, Temmuz, 30, 2002, (erişim) <http://www.guardian.co.uk/world/2002/jul/30/russia.kateconnolly>, 15 Şubat 2009.

Cooper, Rachel. "Ethics and Altruism: What Constitutes Socially Responsible Design?", Design Management Review, Summer 2005.

Dunne, J. P. and Surry, E. Arms Production. In SIPRI Yearbook 2006, Ch. 9, pp. 387–418. Oxford: Oxford University Press. 2006.

http://www.sipri.org/contents/milap/milex/publications/recent_publications.html

International Action Network on Small Arms (IANSA), Arms and Violence:Global Crises, IANSA, London, 2007

Killicoat, Philip, Weaponomics The Economics of Small Arms, CSAE WPS/2006-13, Oxford, 2006.

Madsen,Peter. "Responsible Design and the Management of Ethics." Design Management Review, Summer 2005.

Michaud,Yves, Şiddet, İletişim Yayınları, çev. Cem Muhtaroğlu, İstanbul, 1993.

SAS, Small Arms Survey 2001, Profiling the Problem, Oxford University Press, Oxford,2001

SAS, Small Arms Survey 2004: Rights at Risk, Oxford University Press, Oxford,2004.

Spargue, Oliver, Griffiths, Hugh, The AK-47: The World's Favourite Killing Machine, Control Arms Report, Londra, 2006.